

จังหวะและท่วงเสียงในการอ่านกลอนกลบท

แม้ว่ากวีผู้แต่งกลอนกลบทนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ "กล" ซึ่งใช้สื่อสารระหว่างผู้เขียนกลบทและผู้อ่านกลบท เพื่อเป็นการเล่นสนุกและแสดงความสามารถทางภาษาศาสตร์ใช้สื่อที่เป็นตัวหนังสือมากกว่าสื่อที่เป็นเสียง ผู้อ่านกลอนกลบทนั้นต้องใช้ในการอ่านและรับรู้ทางตาก่อนแล้วจึงอ่านออกเสียงในภายหลัง แต่การอ่านออกเสียงก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ผู้อ่านกลอนกลบทได้รับรู้ความไพเราะของบทกลอนนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะมีการศึกษาเกี่ยวกับจังหวะในการอ่านกลอนกลบทด้วย เพื่อดูว่าการอ่านกลอนกลบทมีจังหวะ เป็นอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากจังหวะในการอ่านกลอนสุภาพหรือไม่ กลอนกลบทที่เป็นคนละชนิดกันแต่มีจำนวนพยางค์เท่ากันจะมีจังหวะในการอ่านเหมือนหรือแตกต่างกัน และกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์แตกต่างกันจะมีจังหวะในการอ่านเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

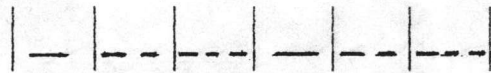
การศึกษาเกี่ยวกับจังหวะในการอ่านกลอนกลบทนี้ ผู้วิจัยได้บันทึก เสียงการอ่านกลอนกลบทแบบท่วงเสียงของท่านผู้รู้ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความสามารถและชำนาญในการอ่านคาบระพันธ์ ผู้วิจัยได้นำการอ่านนี้มาวิเคราะห์โดยใช้การฟังก่อนแล้วจึงวิเคราะห์โดยใช้เครื่องแสดงคลื่นเสียงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จะกล่าวไว้ในตอนที่พูดถึงจังหวะของกลอนกลบท

ความรู้พื้นฐานทางทฤษฎีภาษาศาสตร์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์จังหวะของกลอนกลบทนี้จะได้มาจากทฤษฎีทางสัทศาสตร์ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ ๑ หน้า ๑๓-๑๕

๔.๑ ความหมายของจังหวะ

คำว่า "จังหวะ (rhythm)" มีผู้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ หน้า ๒๑๙ ให้ความหมายของ จังหวะว่า หมายถึง ระยะที่สม่ำเสมอ เช่นหัวใจเต้นเป็นจังหวะ ระยะที่กำหนดไว้เป็นคณา เช่น เพลงจังหวะช้าจังหวะเร็ว หุคเป็นจังหวะ โดยปริยายหมายความว่า โอกาสอันควร ทางดนตรี จังหวะคือ กาลเวลาของบทเพลงหรือซีฟวร์ที่เด่นอยู่ตลอดเวลาของการบรรเลงดนตรี เพราะจังหวะจะดำเนินอยู่ตลอดไปไม่ว่าจะมีเสียงเพลงอยู่หรือไม่จนกว่าจะจบบทเพลงนั้น

วูดรอร์ว (Woodrow : 1951 อ้างถึงในธีระพันธ์ เหลืองทองคำ ๒๕๒๕) ได้ให้ความหมายของจังหวะในทางจิตวิทยาว่า จังหวะ คือการรับรู้สิ่งเร้าต่างๆในลักษณะของกลุ่มของสิ่งเร้า ซึ่งกลุ่มของสิ่งเร้าจะต้องมีความต่อเนื่องกันอย่างมีรูปแบบและมีการเกิดที่ซ้ำกัน โดยมีเวลาเป็นเครื่องกำหนด เช่น เวลาเรา ฟัง เสียงกลอง เราจะได้ยิน

จากตัวอย่างข้างบนเราจะได้ยินกลุ่มของเสียง ๖ กลุ่มด้วยกัน ในแต่ละกลุ่ม จะมีเสียงหนักหรือเสียงหนักสลับกับเสียง เบารวมทั้งหมด ๖ กลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่มอาจจะมีจำนวนของเสียง เบาแตกต่างกันออกไปด้วย แต่ไม่ว่าจะมีจำนวนของเสียง เบาเท่าไรก็ตาม ช่วงของการได้ยินเสียงแต่ละกลุ่มจะเท่ากันโดยประมาณโดยในแต่ละกลุ่มจะมี "เสียงหนัก" เป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดประสบการณ์การรับรู้

อเบอร์ครอมบี (Abercrombie 1967 : 97-98) ได้ให้ความหมายของ จังหวะในเชิงสรีรศาสตร์ไว้ว่า การหุคคือการหายใจที่ถูกคัดแปลง โดยเสียงหุคจะใช้ลมที่เคลื่อนที่ออกมาเป็นช่วงๆจากปอดเหมือนการเต้นของซีฟวร์ คือไม่ได้เกิดหรือเคลื่อนที่ต่อเนื่องออกมาเรื่อยๆ แต่หากจะมีแรงดันลมเป็นช่วงๆ ทั้งนี้เพราะการยึดหดตัวของกล้ามเนื้อ

ที่ควบคุมการหายใจ การหดตัวของกล้ามเนื้อแต่ละครั้งจะทำให้เกิดแรงดันลม (chest pulse) ซึ่งแต่ละครั้งของการเกิดแรงดันลมนี้อาจทำให้เกิดพยางค์ขึ้น และพยางค์นี้เองที่เป็นพื้นฐานการพูดของมนุษย์ แรงดันลมบางครั้งอาจเกิดจากการหดตัวของกล้ามเนื้อเพื่อให้เกิดแรงดันลมมากเป็นพิเศษก็ได้ซึ่งจะเรียกว่า "แรงดันลมหนัก (stressed pulse)" และแรงดันลมหนักนี้จะทำให้เกิดพยางค์ที่มีเสียงดังกว่าปกติแต่บางครั้งจะไม่มีเสียงออกมาก็ได้ซึ่งจะเรียกว่า "จังหวะเงียบ (silent stress)" ทั้งแรงดันลมและแรงดันลมหนักจะทำให้เกิดจังหวะในการพูด ๒ แบบคือ

๑. จังหวะแบบใช้พยางค์เป็นเครื่องกำหนด (a syllable-timed rhythm) หมายถึงพยางค์จะเกิดซ้ำอีกในช่วงเวลาที่เท่ากันโดยประมาณ นั่นคือช่วงเวลาที่เท่ากันโดยประมาณหรือช่วงจังหวะในการพูดจะถูกกำหนดโดยพยางค์

๒. จังหวะแบบใช้การลงเสียงหนักเป็นเครื่องกำหนด (a stress-timed rhythm) หมายถึงพยางค์เสียงหนักจะเกิดซ้ำขึ้นอีกในช่วงเวลาที่เท่ากัน นั่นคือจังหวะในการพูดจะถูกกำหนดโดยพยางค์เสียงหนัก

๕.๒ องค์ประกอบของจังหวะในการพูด

จังหวะในการพูดไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็ตามจะมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ ประการคือ

- ๕.๒.๑ พยางค์ (syllable)
- ๕.๒.๒ การลงเสียงหนัก (stress)
- ๕.๒.๓ การหยุด (pause)

๕.๒.๑ พยางค์ (syllable)

พยางค์ (syllable) เป็นคำที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้แตกต่างกัน เช่น พระยาอุปกิตศิลปสาร (๒๕๒๔ : ๑๘) นิยามคำว่าพยางค์ว่าหมายถึงเสียงที่เปล่ง

ออกมาแต่ละครั้ง

ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ (๒๕๒๕ : ๒๕๓๐) ให้คำจำกัดความว่า พยางค์เป็นหน่วยทางระบบเสียงที่เล็กที่สุด ซึ่งรูปเต็มของมันสามารถเป็นหน่วยจังหวะในการพูดได้

แม้การให้นิยามของ "พยางค์" ดังกล่าวสามารถทำให้เข้าใจถึงพยางค์ได้ดีก็แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงกลไกในการเกิดของจังหวะ ในงานวิจัยนี้จึงกำหนดความหมายของ "พยางค์" ตามแบบของอเบอร์ครอมบี นั่นคือ พยางค์จะหมายถึงเสียงที่เกิดจากแรงดันลมซึ่งเกิดจากการหดตัวของกล้ามเนื้อที่ควบคุมการหายใจ มี ๒ ชนิดคือ พยางค์ที่เกิดจากแรงดันลมปกติ จะเรียกว่า "พยางค์เบา" และพยางค์ที่เกิดจากแรงดันลมหนักซึ่งจะเรียกว่า "พยางค์หนัก"

ส่วนประกอบของพยางค์ภาษาไทยที่สำคัญมีอยู่ ๓ ส่วน ได้แก่

๑. พยัญชนะ ในภาษาไทยพยัญชนะมีตำแหน่งที่ปรากฏได้ทั้ง ต้นพยางค์และท้ายพยางค์คือ เป็นพยัญชนะต้นและพยัญชนะสะกด
๒. สระ ในภาษาไทยสระจะเป็นแกนกลางของพยางค์ สระแบ่งเป็น ๒ ชนิดคือ สระเดี่ยว และสระประสม
๓. วรรณยุกต์มี ๕ เสียงคือเสียงสามัญ เอก โท ตรีและจัตวา

๔.๒.๒ การลงเสียงหนัก (stress)

คำว่า "การลงเสียงหนัก" นี้มักจะก่อให้เกิดความสับสนขึ้นในระหว่าง พยางค์หนักและพยางค์เสียงหนัก จึงมีผู้แยกอธิบายเกี่ยวกับเสียงหนักและการลงเสียงหนักต่างหากจากกัน อาทิ

อเบอร์ครอมบี (อ้างถึงในนิตยา วัชรจรงวรงค์ ๒๕๒๗) ได้อธิบายถึงการลงเสียงหนัก (stress) ว่า ควรจะจำกัดอยู่ในขอบเขตของสัทศาสตร์ทั่วไปเท่านั้น คำว่าการลงเสียงหนักนั้นจะไม่รวมลักษณะต่างๆ ที่เกิดพร้อมกับการลงเสียงหนักและไม่รวมถึงสิ่งที่จะเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ให้กับผู้ฟังด้วยว่า พยางค์นั้นๆ เป็นพยางค์ที่ลงเสียงหนัก เรื่องของการลงเสียงหนักจะเป็นเรื่องที่สามารถได้ในเชิงสรีรศาสตร์ คือ เป็นเรื่องของแรงดันลม

ที่เข้าในการเปล่งเสียง (airstream mechanism) แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่ใช่เรื่องของสรีรศาสตร์ของการเปล่งเสียงสระและพยัญชนะ หรือเรื่องของสัทศาสตร์ (auditory) ทั้งนี้เพราะว่า ลักษณะร่วมทางสัทศาสตร์ที่จะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พยางค์ใดเป็นพยางค์ที่ลงเสียงหนักนั้นจะมีลักษณะเฉพาะในภาษาแต่ละภาษา นอกจากนั้นเรื่องของความดังที่จะใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ดังกล่าว ก็ไม่อาจใช้ได้เสมอไปเพราะบางครั้งพยางค์ที่ลงเสียงหนักอาจเป็นพยางค์เงียบก็ได้

สุคาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) เสนอว่าควรแยกเรื่องพยางค์หนักกับพยางค์เสียงหนักออกจากกันตามแนวทางชี้ของอ.เบอร์ครอมบี (๑๙๖๗) จะทำให้อธิบายเรื่องจังหวะในภาษาไทยได้ชัดเจน และเพราะจากการศึกษาของสุคาพรพบว่า กฎเกี่ยวกับตำแหน่งของพยางค์หนักในภาษาไทยค่อนข้างจะแน่นอนคือ

๑. รูปแบบของพยางค์หนักในคำสามัญ ๓-๔ พยางค์มักจะเป็นระบบพยางค์หนักคู่ เช่น วิทยาลัย จะมีเสียงหนักที่ "วิท" กับ "ลัย"

๒. พยางค์สุดท้ายในคำมักจะเป็นพยางค์หนักเป็นเอกเสมอ เช่น วิทยาลัย ซึ่งจะมีเสียงหนักที่ "วิท" กับ "ลัย" นั้น "ลัย" จะมีเสียงหนักกว่า "วิท" นั่นคือ "ลัย" เป็นพยางค์หนักเป็นเอก ส่วน "วิท" เป็นพยางค์หนักเป็นโท

๓. กฎการกำหนดตำแหน่งของพยางค์หนัก เป็นโทขึ้นอยู่กับโครงสร้างของ ๒ พยางค์แรกว่าเป็นพยางค์เชื่อมหรือไม่เชื่อม ถ้าพยางค์ใดพยางค์หนึ่งเป็นพยางค์ไม่เชื่อม พยางค์หนักมักจะได้แก่พยางค์ไม่เชื่อม แต่ถ้า ๒ พยางค์แรกเป็นพยางค์เชื่อมหรือไม่เชื่อมทั้งคู่ในคำ ๓ พยางค์ พยางค์หนักจะได้แก่พยางค์แรก ตัวอย่างเช่น

"มรหรี" มะ เป็นพยางค์เชื่อม โท เป็นพยางค์ไม่เชื่อมจะลงเสียงหนัก เป็นโทที่พยางค์ไม่เชื่อม คือ โท

"กะละมัง" ทั้ง กะ และ ละ เป็นพยางค์เชื่อมทั้งคู่ ดังนั้นจะลงเสียงหนักที่ พยางค์แรกคือ กะ

ส่วนคำ ๔ พยางค์นั้นที่นิยมมากคือพยางค์ที่ ๒ จะเป็นพยางค์หนัก เช่น จตุสดมภ์ พยางค์ที่ลงเสียงหนักเป็นโท คือ จุ

สุภัทลา สุรินทร์ไพฑูรย์ (๒๕๒๕) สนับสนุนคากล่าวของสุดาพร เพราะสุภัทลาพบว่า คำสามัญที่มีจำนวนพยางค์ ๓-๔ พยางค์ โดยที่ ๒ พยางค์แรกเป็นพยางค์ไม่เชื่อมทั้งคู่ จะสามารถกำหนดตำแหน่งของพยางค์หนัก เป็นจทได้แน่นอน

๔.๒.๓ การหยุด (pause)

การหยุด (pause) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฟังและมีบทบาทมากในการสื่อความหมายในภาษาแต่ละภาษา การหยุดผิดที่จะทำให้ความหมายของวลีหรือประโยคเปลี่ยนแปลงหรืออาจจะไม่มีความหมายเลยก็ได้ ดังนั้นนักภาษาศาสตร์และนักสัทศาสตร์ไม่ว่าจะวิเคราะห์ภาษาโดยยึดแนวความคิดของทฤษฎีใดก็ตาม จะถือว่าการหยุดเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ด้วย

สุดาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะและหน้าที่ของการหยุดเว้นระยะในภาษาไทยและได้นิยามการหยุดเว้นระยะว่า

การหยุดเว้นระยะ หมายถึง สัญญาณที่ได้จากการฟังข้อความคือผู้ฟังสามารถได้ยิน การหยุดเว้นระยะ ในเวลาที่ฟังคำพูดต่อเนื่องและสามารถจำแนกได้ว่า การหยุดเว้นระยะที่ได้ยินนั้นเป็นการหยุดยาวหรือการหยุดธรรมดา

อเบอร์ครอมบี (Abercrombie 1971) ได้เสนอว่าการหยุดในภาษาอังกฤษมีหน้าที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

- ก. หน้าที่ทางไวยากรณ์ (syntactic function)
- ข. หน้าที่ช่วยเน้นความ (emphatic function)
- ค. หน้าที่แสดงการสิ้นสุดความ (terminal function)
- ง. หน้าที่แสดงการลองหยั่งใจความคิดเห็นโดยทั่วๆไปโดยแสดงความไม่แน่ใจ (tentative or pseudo tentation function)
- จ. ช่วยให้การพูดสละสลวยจับใจคนฟัง (rhetoric function)

นอกจากนี้ สุดาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) ยังพบว่ามีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการหยุดเว้นระยะในภาษา ๓ ประการคือ

ก. การหยุดเว้นระยะ เกิดขึ้นจากความจำเป็นทางสรีรศาสตร์ของกลไกการพูด

ข. การหยุดเว้นระยะ เกิดขึ้นจากความจำเป็นทางสรีรศาสตร์ของกลไกการฟัง และการเข้าใจความ

ค. หน้าที่ในการสื่อความหมายคือ การแบ่งความและการเน้นความ ความยาวของการหยุดเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก ซีระพันธ์ เหลืองทองคำ (๒๕๒๕) ได้สรุปว่า ความสั้นยาวของการหยุดแบ่งออกเป็น ๓ แบบ คือ การหยุดระยะสั้นใช้เมื่อจบวลีหรืออนุประโยค การหยุดระยะกลางใช้เมื่อจบประโยคหรือจบความและการหยุดระยะยาวใช้เมื่อเปลี่ยนหัวข้อหรือจบเรื่องโดยสมบูรณ์

สุดาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) ได้แบ่งความสั้นยาวของการหยุดออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ความยาวเชิงกล (duration) หมายถึงความยาวของระยะเวลาที่หยุดซึ่งวัดได้และความยาวเชิงรส (length) หมายถึงการหยุดที่รับรู้ได้จากการฟัง

๕.๓ หน่วยจังหวะ

หน่วยจังหวะ เป็นหน่วยทางระบบเสียงที่ใหญ่และมีความสำคัญต่อจากพยางค์ ภัย หน่วยจังหวะจะเริ่มต้นจาก พยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก(stressed syllable)เสมอ ซึ่งอาจเป็น พยางค์ปกติที่สามารถได้ยินได้ หรือเป็นจังหวะเงียบ (silent salience) ก็ได้ และอาจจะมีหรือไม่มีสมาชิกที่เป็นพยางค์เบา หรือพยางค์ลดรูปความมาก็ได้ เท่าที่ปรากฏพบว่า หน่วยจังหวะ ๑ หน่วยจะมีจำนวนพยางค์ได้มากที่สุดถึง ๕ พยางค์ เพื่อความสะดวกต่อการอธิบายเกี่ยวกับหน่วยจังหวะ ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

˘ = จังหวะเงียบ

x = พยางค์ปกติที่ลงเสียงหนัก

- y = พยางค์เบาหรือพยางค์ครุฑที่เป็นสมาชิก
 $|$ = เส้นแสดงอาณาเขตของหน่วยจังหวะ
 o = จังหวะหยุด

สูตรโครงสร้างของหน่วยจังหวะ ๑ หน่วยคือ

$$\left| \begin{array}{c} \hat{y} \\ y \ o - 4 \\ x \end{array} \right|$$

จากสูตรนี้หมายความว่า หน่วยจังหวะในภาษาไทยจะมีโครงสร้างได้ ๔ แบบคือ

$$\left| x \right| = \text{หน่วยจังหวะ ๑ พยางค์}$$

$$\left| \begin{array}{c} \hat{y} \\ x \end{array} \right| = \text{หน่วยจังหวะ ๒ พยางค์}$$

$$\left| \begin{array}{c} \hat{y} \ y \\ x \end{array} \right| = \text{หน่วยจังหวะ ๓ พยางค์}$$

$$\left| \begin{array}{c} \hat{y} \ y \ y \\ x \end{array} \right| = \text{หน่วยจังหวะ ๔ พยางค์}$$

$$\begin{vmatrix} \hat{y} & y & y & y & y \\ x & & & & \end{vmatrix} = \text{หน่วยจังหวะ } ๕ \text{ พยางค์}$$

ตัวอย่างการวิเคราะห์หน่วยจังหวะ

ประโยค : ทานแคงจึงมาโรงเรียน

ทำ	ไม	แคงจึง	มาโรงเรียน	เรียน
$\hat{y}$	x	x y	x y	x
๑	๒	๓	๔	๕

จากตัวอย่าง ประโยคที่นำมาวิเคราะห์จะมี ๕ หน่วยจังหวะคือ

หน่วยจังหวะที่ ๑ มี ๒ พยางค์คือ พยางค์แรกเป็นพยางค์เจียบ พยางค์ที่ ๒ เป็นพยางค์เบา

หน่วยจังหวะที่ ๒ มี ๑ พยางค์ และเป็นพยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก

หน่วยจังหวะที่ ๓ มี ๒ พยางค์คือพยางค์แรกเป็นพยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนักพยางค์ที่ ๒ เป็นพยางค์เบา

หน่วยจังหวะที่ ๔ มี ๒ พยางค์คือ พยางค์แรกเป็นพยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก พยางค์ที่ ๒ เป็นพยางค์เบา

หน่วยจังหวะที่ ๕ มี ๑ พยางค์คือ พยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก

๕.๔ จังหวะของกลอนสุภาพ

ตามแนวไวยากรณ์ไทยดั้งเดิม (Traditional Thai Grammar) ได้อธิบาย
 จังหวะของบทหรือขรอนไทยโดยกล่าวว่า ข้อบังคับสำคัญของบทหรือขรอนไทยโดยทั่วไปมี
 อยู่ ๒ อย่าง คือ คณะและสัมผัส สำหรับกลอนสุภาพนั้นจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คณะของกลอนสุภาพ หมายถึงการจัดหมวดหมู่ของกลอนออกเป็นส่วนใหญ่และส่วนย่อย เป็นลำดับกันลงไป ได้แก่

บท คือ กลอนสุภาพตอนหนึ่ง ซึ่งจะประกอบด้วยกลอน ๒ บาทเรียกว่าบาทเอก และบาทโท

บาทหนึ่ง มี ๒ วรรค บาทเอกประกอบด้วยวรรคต้นและวรรครีบ ส่วนบาทโทประกอบด้วย วรรครองและวรรคส่ง

วรรคหนึ่ง มีตั้งแต่ ๖ พยางค์จนถึง ๑๒ พยางค์ แต่ที่นิยมคือมี ๘ พยางค์

สัมผัสที่เป็นสัมผัสบังคับคือสัมผัสระหว่างวรรค หรือที่เรียกว่าสัมผัสนอก ใน

๑ บท จะมีสัมผัสนอกเพียง ๓ แห่ง แห่งแรกคือ พยางค์สุดท้ายวรรคต้นสัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ ถึง ๔ แต่ที่นิยมคือ พยางค์ที่ ๓ ของวรรครีบ แห่งที่ ๒ คือพยางค์สุดท้ายของวรรครีบสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายวรรครอง แห่งที่ ๓ คือพยางค์สุดท้ายวรรครองสัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ ถึง ๔ แต่ที่นิยมคือ พยางค์ที่ ๓ ของวรรคส่ง หากแต่งมากกว่า ๑ บท พยางค์สุดท้ายของบทแรกต้องสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายวรรครีบของบทต่อไป แต่ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับจังหวะของกลอนสุภาพนั้นจะไม่เกี่ยวข้องกับสัมผัสของกลอนสุภาพ

สำหรับการอ่านกลอนสุภาพนั้น หลวงธรรมมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก : ๒๔๑๔)

ได้กล่าวไว้ว่า

" กลอนสุภาพแปลคำประจำบ่อน	อ่านสามตอนทูลวรรคประจักษ์เกลง
คอนต้นสามคอนสองสองแสดง	คอนสามแจ้งสามคำครบจำนวน
กำหนดบทระยะกะสัมผัส	ให้พาดพิงชัดความตามภระสวน
วางจังหวะกะทานองค้องกระบวน	จึงจะชวนฟัง เสนาะ เพราะจับใจ "

จากบทกลอนข้างบนแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนสุภาพแต่ละวรรคจะแบ่งเป็น ๓ ช่วง โดยกำหนดจากจำนวนคำ หรือในที่นี้ใช้ว่าพยางค์เป็นหลัก คือ ช่วงแรกอ่าน ๓ พยางค์ ช่วงที่ ๒ อ่าน ๒ พยางค์ และช่วงที่ ๓ อ่าน ๓ พยางค์ จึงจะถือว่าไพเราะ

สุภาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) ได้วิเคราะห์จังหวะของ
กลอนสุภาพในการอ่านแบบทวนอง เสนาะแต่ละวรรคว่าจะมี ๘ หน่วยจังหวะ
และได้จัดแบ่งหน่วยจังหวะนี้เป็น ๓ ตอน กล่าวคือ ดันนำแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งช่วงในการ
อ่านตามแนวไวยากรณ์ไทยดั้งเดิมมาจัดใหม่ให้เป็นระบบขึ้น คือ หน่วยจังหวะทั้ง ๘ หน่วย
จังหวะนี้จะ เป็นหน่วยจังหวะธรรมดา ซึ่งหมายถึงหน่วยที่ประกอบด้วยพยางค์หนักซึ่งอาจจะมี
หรือไม่มีพยางค์เบาตามมาก็ได้จำนวน ๑ หน่วยจังหวะ และจังหวะหยุด ๒ หน่วยจังหวะ
และหน่วยจังหวะธรรมดา ๑ หน่วยนี้จะถูกแบ่ง เป็น ๓ ตอน แต่ละตอนจะมี ๒ หน่วยจังหวะ
เท่ากัน และจะตามด้วยหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยจังหวะอยู่ข้างท้าย ส่วนหน่วยจังหวะหยุด
อีก ๑ หน่วยจังหวะนั้น อาจจะคั่นอยู่ระหว่างตอนที่ ๑ กับตอนที่ ๒ หรือ ตอนที่ ๒ กับตอนที่
ที่ ๓ ก็ได้ การกำหนดหน่วยจังหวะออกเป็น ๓ ตอนแบบนี้สามารถจะใช้วิเคราะห์จังหวะ
ของกลอนสุภาพที่มีจำนวนพยางค์แตกต่างกัน ตั้งแต่ ๑ พยางค์ขึ้นไปจนถึง ๑๒ พยางค์ได้ดัง
ตัวอย่าง

ตารางที่ ๑๕ แสดงหน่วยจังหวัดของกลอนสุภาพ

โครงสร้างของ หน่วยจังหวัด	x	x	x	x	o	x	x	o
กลอน ๖	ความ	ดี	มี	อยู่	o	คู่	ชั่ว	o
	x	x	x	x		x	x	
กลอน ๗	อ้อ	ว่า	นิง	จา	o	ความ	รัก	o
	x	x y	x	x		x	x	
กลอน ๘	เรื่อง	แค่	คืบ	ลืบ	ต่อ	o	พอ	ครบ
	x	y x	x	x		y	x x	
กลอน ๙	รัก	ประ	เทศ	รัก	เพื่อน	บ้าน	o	งาน
	x	y x	x	y x	x	x	y x	
กลอน ๑๑	แล้ว	มา	กล่าว	กระทบ	กระทบ	แตก	o	มา
	x	y x	x	y x	y x	x		o
กลอน ๑๒	อเม	ริ	กา	เว	เน	ชู	เอ	ล่า
	y	xy	x y	xy	y	x		o

จากตารางการวิเคราะห์ของสุภาพจะเห็นได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ที่จัดหน่วยจังหวัด เข้าเป็นตอนที่เท่ากัน ๓ ตอน โดยกำหนดจากพยางค์เสียงหนัก ตอนละ ๒ ครั้ง เท่ากันทุกตอน รวมเป็น ๖ หน่วยจังหวัด ส่วนที่เหลืออีก ๒ หน่วยจังหวัดนั้นจะเป็นจังหวัดหุคซึ่ง ๑ หน่วยจังหวัดจะมีการเกิดที่แน่นอน คือจะเกิดท้ายตอนของหน่วยจังหวัดตอนที่ ๓ เสมอ ส่วนจังหวัดหุคอีก ๑ จังหวัดจะเป็นหน่วยจังหวัดที่เลื่อนไหลได้ คือสามารถจะเกิดระหว่างตอนจังหวัดตอนที่ ๑ ต่อกับตอนจังหวัดที่ ๒ หรือเกิดระหว่างตอนจังหวัดที่ ๒

ต่อกับตอนจังหวะที่ ๓ ก็ได้ เพียงแต่ในการวิเคราะห์ของสุภาพรครั้งนี้ หน่วยจังหวะหยุด จะเกิดระหว่างตอนที่ ๒ ต่อกับตอนที่ ๓ เสมอ เนื่องจากกลอนกลบทเป็นคำประพันธ์ที่มี รูปแบบ ซึ่ง เปลี่ยนแปรไปจากกลอนสุภาพ เพราะจะมีลักษณะทางฉันทลักษณ์พื้นฐานเหมือน กลอนสุภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานเบื้องต้นว่า จังหวะในการอ่านกลอนกลบทจะ เหมือน กับจังหวะในการอ่านกลอนสุภาพ

๔.๔ จังหวะของกลอนกลบท

การวิเคราะห์จังหวะของกลอนกลบทในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้นำกลอนกลบท ทั้ง ๓ ฉบับคือ ศิริวิบุลยภักดีชาตก คำราเพลงยาวกลบทและกลอักษร และกลบทสุภาณีคิ ไป ให้ผู้ชำนาญการอ่านคำประพันธ์ อ่านเป็นทำนองเสนาะบันทึกลง เทปไว้ แล้วผู้วิจัยจึงนำ เทปที่บันทึก เสียงนี้มา เปิดฟัง และทำการวิเคราะห์ไปตามลำดับ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์จังหวะของกลอนกลบทโดยใช้วิธีการในการวิเคราะห์ ๒ แบบใหญ่ คือ

๔.๔.๑ วิเคราะห์โดยการฟัง

๔.๔.๒ วิเคราะห์โดยใช้เครื่องแสดงคลื่นเสียงด้วยคอมพิวเตอร์ (Sound Fx)

ดังมีวิธีการโดยละเอียดดังนี้

๔.๔.๑ วิเคราะห์โดยการฟัง

ตามปกติการอ่านกลอนกลบทเป็นทำนองเสนาะนั้น ผู้อ่านจะอ่านไปทีละวรรค ตั้งแต่ต้นเป็นลำดับไปจนจบกลอนกลบทแต่ละชนิด ดังนั้นการวิเคราะห์กลอนกลบทโดยการ ฟังนี้ก็จะเป็นการวิเคราะห์ไปทีละวรรคด้วยเช่นกัน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ก. ฟังการอ่านกลอนกลบททีละวรรค

ข. ในแต่ละวรรค ผู้วิจัยจะหาว่ามีการหยุดตรงช่วงใดบ้างทำเครื่องหมาย

กำกับไว้ เช่น

เห็นหมู # ทูหมางทางมน

จากตัวอย่างจะมีการหยุด ๓ แห่ง แห่งแรกคือ การหยุดก่อนเริ่มต้นคำประพันธ์
 แห่งที่ ๒ คือ การหยุดท้ายพยางค์ "หมู" และแห่งที่ ๓ คือ การหยุดท้ายพยางค์ "มน"
 นั่นคือมีช่วงการหยุด ๒ ช่วง

ค. วิเคราะห์ว่าในแต่ละช่วงหยุดมีหน่วยระหว่างการหยุดอะไรบ้าง เช่น
 มีพยางค์ที่ลง เสียงหนักก็พยางค์หรือมีพยางค์ที่ลง เสียงเบา ก็พยางค์

จากตัวอย่าง การหยุดในช่วงที่ ๑ จะประกอบด้วยพยางค์ที่ลง เสียงหนัก
 ๒ พยางค์ คือ พยางค์ "เห็น" กับ "หมู" การหยุดในช่วงที่ ๒ จะประกอบด้วยพยางค์ที่
 ลง เสียงหนัก ๔ พยางค์ คือ พยางค์ "ทู" "หมาง" "ทาง" และ "มน"

ในกรณีที่หน่วยระหว่างการหยุดในบางช่วงมีพยางค์มากกว่า ๒ พยางค์ขึ้นไป
 การตัดสินใจว่า พยางค์ใดเป็นพยางค์ที่ลง เสียงหนักหรือพยางค์ที่เสียงเบา นั้น ผู้วิจัยจะฟังและ
 ตัดสินจากระยะเวลาในการออกเสียง เป็นสำคัญ และในกรณีที่สงสัยว่ามองแว่นก็จะดูโครงสร้าง
 ของพยางค์ประกอบด้วยคือ ถ้าพยางค์นั้นมีโครงสร้างแบบพยางค์เต็มรูปซึ่ง
 ีระพันธ์ เหลืองทองคำ (๒๕๒๕ : ๒๗๐ - ๒๗๑) ได้อธิบายว่า เป็นพยางค์ซึ่งประกอบ
 ด้วยพยัญชนะต้น ซึ่งอาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบคู่ ประสมกับสระสั้นมีพยัญชนะท้าย
 และมีวรรณยุกต์ เช่น จับ กลัด คิน ฯลฯ หรือเป็นพยางค์ซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะต้นซึ่ง
 อาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะควบคู่ ประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม
 อาจจะมีพยัญชนะท้ายหรือไม่ก็ได้ และมีวรรณยุกต์ เช่น ล้ำ นาง เหมือน ฯลฯ ก็จะถือ
 ว่าเป็นพยางค์ที่ลง เสียงหนักได้ด้วย

ง. จัดหน่วยระหว่างการหยุดที่วิเคราะห์ได้เป็นหน่วยจังหวะโดยกำหนด
 ว่า หน่วยจังหวะจะเริ่มต้นจากพยางค์ที่ลง เสียงหนักเสมอ โดยที่พยางค์ที่ลง เสียงหนักนั้น
 อาจเป็นพยางค์ปกติหรือพยางค์เงียบ (silent salience) ก็ได้ และพยางค์ที่ลง เสียง
 หนักนั้นอาจมีพยางค์เบาเป็นสมาชิกหรือไม่ก็ได้

จากตัวอย่างจะได้

#	เห็น	หมู	#	หู	หมาง	หาง	มน	#
	x	x		x	x		x	x
	x = หน่วยจิ้งหะพะปกติ							
	# = หน่วยจิ้งหะพะหยุก							

นั่นคือ คาบประพันธ์ข้างบนนี้มีหน่วยจิ้งหะพะทั้งหมด ๙ หน่วย คือเป็นหน่วยจิ้งหะพะหยุก ๓ หน่วยและเป็นหน่วยจิ้งหะพะปกติ ๓ หน่วย

จ. ผู้วิจัยยังได้จัดหน่วยจิ้งหะพะปกติเข้าเป็นคอนอีกด้วย โดยกำหนดว่าแต่ละคอนจะมีหน่วยจิ้งหะพะปกติ ๒ หน่วยเท่านั้น

ฉ. หากการวิเคราะห์เช่นนี้ไปจนจนแต่ละบทของกลอนกลบทแต่ละชนิดซึ่งผลการวิเคราะห์โดยละเอียดจะได้แสดงให้เห็นหน้าต่อไป

๔.๔.๒ วิเคราะห์โดยการใส่เครื่องแสดงคลื่นเสียงด้วยคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์โดยใส่เครื่องแสดงคลื่นเสียงด้วยคอมพิวเตอร์นี้เพื่อหาระยะเวลาในการออกเสียงแต่ละพยางค์ ซึ่งเครื่องมือนี้มีขั้นตอนในการทำงานโดยสรุปคือ ผู้วิจัยจะนำเสียงการอ่านทวนอง เสนาะของกลอนกลบทจาก เทปที่บันทึกไว้ผ่านเข้าเครื่องที่ละบทหรือ ๔ วรรค เมื่อเครื่องได้รับเสียงก็จะเปลี่ยนเสียงที่ได้ยินเป็นภาพคลื่นเสียงปรากฏบนจอคอมพิวเตอร์ ผู้วิจัยก็จะทำการคัดแบ่งภาพคลื่นเสียงที่ต่อเนื่องกันออกเป็นภาพคลื่นเสียงของการอ่านทีละวรรค โดยสามารถเล่นกลับเป็นเสียงที่ได้ยินเพื่อการตรวจสอบได้ จากภาพคลื่นเสียงที่คัดออกมาทีละวรรคนี้ ผู้วิจัยก็จะขยายให้เป็นภาพใหญ่ขึ้นได้ แล้วก็ทำการคัดแบ่งคลื่นเสียงของพยางค์แต่ละพยางค์ออกจากกันโดยใส่การเล่นกลับเป็นเสียงตรวจสอบทุกครั้งว่า คัดถูกต้องหรือไม่ เมื่อถูกต้องแล้วก็ทำการอ่านเวลาซึ่ง เครื่องก็จะแสดงไว้ให้เห็นเป็นเส้นคิวินาที หากการบันทึกเวลาไว้

การแสดง เวลาของพยางค์นี้ก็ เพื่อช่วยแสดงให้เห็นหน่วยจิ้งหะพะในการอ่าน

ชัดเจนขึ้น เนื่องจากมีพื้นฐานว่า แต่ละหน่วยจังหวะจะเกิดในช่วงระยะเวลาที่เท่ากันโดยประมาณ

ผลการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยได้แสดงไว้ข้างล่างหน่วยจังหวะโดยเขียนเป็นระยะเวลาที่มีจุด (·) นำหน้าคือ เป็นช่วงระยะเวลาต่อ ๑ วินาที

ผลการวิเคราะห์จังหวะของกลอนกลบทมีดังต่อไปนี้ เพื่อความเป็นระบบและความสะดวกในการที่จะเข้าใจผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์ต่างๆ ขึ้นมาใช้ในการวิเคราะห์คือ

- ^ = จังหวะเงียบ
- x = พยางค์ปกติที่ลงเสียงหนัก
- y = พยางค์เบา
- # = หน่วยระหว่างการหยุด (pause defined unit)
- / / = เส้นแสดงอาณาเขตของหน่วยจังหวะ
- { } = เส้นแสดงอาณาเขตของตอน
- ตัวเลข = ระยะเวลาในการเกิดต่อวินาที

และเนื่องจากกลอนกลบทบางชนิดจะมีจำนวนพยางค์แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์จังหวะในการอ่านกลอนกลบทแยกตามจำนวนพยางค์ในแต่ละวรรคก่อนเพื่อดูว่ามีหน่วยจังหวะในการอ่านเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

ตัวอย่างผลการวิเคราะห์ของกลอนกลบทที่มี จำนวนพยางค์วรรคละ ๖ พยางค์ เป็นพื้นซึ่งนำมาวิเคราะห์จังหวะในการอ่าน ได้แก่ กลอนทบทเต็นสามตอนหรือมัลทุกคติ ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. # {/เห็น/หมู่/} #	{/หู/หมาง/}	{/ทาง/มน/}	#					
x x	x x	x x						
.543 .556 .368	.539 .525 .554 .548	.604						
๒. {/จม/ค้อง/} #	{/จ้อง/คน/}	{/จน/คัว/}	#					
x x	x x	x x						
.534 .558 .367	.547 .535 .543 .551	.604						
๓. {/หมู่/เกิน/}	{/เมิล/ถ้ำ/}	#	{/มา/ถึง/}	#				
x x	x x		x x					
.547 .536 .525 .559	.369 .538 .554	.603						
๔. {/คัว/หัน/}	#	{/คั้น/หึ่ง/}	{/คิ่ง/หัว/}	#				
x x		x x	x x					
.533 .548 .365	.533 .552 .535 .568	.604						

จากการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๖ พยางค์นั้น แต่ละวรรค จะมีการอ่านแบ่งเป็น ๓ คอน แต่ละคอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติ และในระหว่างคอนที่ ๑ กับคอนที่ ๒ จะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยในวรรคที่ ๑ ๒ และ ๔ ส่วนในวรรคที่ ๓ นั้นจะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยระหว่างคอนที่ ๒ กับคอนที่ ๓ นอกจากนี้จะมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วยจังหวะเกิดต่อจากคอนที่ ๓ ของทุกวรรค

กลอนกลบทที่มีจำนวน พยางค์วรรคละ ๗ พยางค์เป็นพื้น ที่นำมาเป็นตัวอย่าง ในการแสดงผลการวิเคราะห์คือ กลบทกบเดินกลางสระบัว ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. # {/นาง/ร้อง/} #	{/น้อง/รำเลิศ/}	{/ลำ/นาง/}	#					
x x	x x y	x x						
.536 .523 .323 .436	.429 .315 .552 .564	.567						

๒. {/เสียง/ร้อง/} # {/สอง/ร่างสา/}{/อาจ/เสียง/} #
x x x x y x x
.528 .548 .331 .467 .440 .313 .543 .558 .575
๓. {/เกลี้ยง/สม/} # {/กลม/แสงแจ่ม/}{/แจ้ง/เกลี้ยง/} #
x x x x y x x
.532 .523 .343 .428 .425 .328 .532 .554 .589
๔. {/พร/เราะ/}{/เพราะ/เรียง/} # {/สา/เนียง/พร/} #
x x x x ^ y x x
.505 .513 .506 .518 .328 .331 .514 .529 .564

จากการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๗ พยางค์นั้น แต่ละวรรคจะมีการอ่านแบ่งเป็น ๓ คอน แต่ละคอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติ และในระหว่างคอนที่ ๑ กับคอนที่ ๒ จะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยในวรรคที่ ๑ ๒ และ ๓ ส่วนในวรรคที่ ๔ นั้นจะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยคั่นระหว่างคอนที่ ๒ กับคอนที่ ๓ นอกจากนี้ทุกวรรคจะมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วยเกิดต่อจากคอนที่ ๓

กลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๘ พยางค์เป็นพื้นที่นำมาเป็นตัวอย่างในการแสดงผลการวิเคราะห์คือ กลบทอักษรสังวาส ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. {/ที่พิ/ภพ/} # {/จักระ/พรรคี/ประ/}{/เสรีฐ/เลิศ/} #
x y x x y x y x x
.424 .265 .475 .304 .423 .277 .416 .269 .439 .457 .534
๒. {/ใน/าจ/เจ็ด/}{/แจ่มส/ว่าง/} # {/อา/รมณ์/สม/} #
^ y x x x y x ^ y x x
.264 .435 .447 .430 .256 .426 .306 .319 .426 .450 .475

๓. {/ครั้น/ขวัญ/ตา/} {/อา/ยุ/} # {/อุ/คม/ชม/} #
 $\hat{y}$ x x x x $\hat{y}$ x x

.363.447.437 .465.409 .245 .320.465.558 .532

๔. {/ควร/จวน/จัก/} # {/นิ/ยม/เป็น/} {/ซี/มี/} #
 $\hat{y}$ x x $\hat{y}$ x x x x

.342.450.524 .253 .329.463.441.440.495 .548

จากการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๘ พยางค์นั้นแต่ละวรรคจะมีการอ่านแบ่งเป็น ๓ คอนแต่ละคอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติในวรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๔ จะมีหน่วยจังหวะหยุดคั่นระหว่างคอนที่ ๑ กับคอนที่ ๒ ส่วนวรรคที่ ๒ และวรรคที่ ๓ จะมีหน่วยจังหวะหยุดคั่นระหว่างคอนที่ ๒ กับคอนที่ ๓ นอกจากนี้ทุกวรรคจะมีหน่วยจังหวะหยุดเกิดต่อจากคอนที่ ๓ ของทุกวรรค

กลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์ วรรคละ ๘ พยางค์เป็นพื้นฐานมาเป็นตัวอย่างในการแสดงผลการวิเคราะห์ คือ กลบทอักษรสลับล้วน ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. {/เศร้า/รศก/แสน/} {/แค้น/ครุ่น/คิด/} # {/จิตร/จวน/จาก/} #

$\hat{y}$ x x x y x x y x

.332.445 .450 .435.315.430 .214 .443.346.450 .521

๒. {/บ้าย/เบียง/บาท/} {/มากมาย/เมียง/} # {/เสียง/รศก/สง/} #

$\hat{y}$ x x x y x $\hat{y}$ x x

.321.453.421 .423.348.423 .246 .321 .442.445 .531

๓. {/ล้าน/เสียว/สรร/} {/ครั้น/เครง/ครุ่น/} # {/วุ่น/เวียน/วง/} #

$\hat{y}$ x x x y x $\hat{y}$ x x

.301.443.449 .437 .354 .457 .331 .305.432.441 .531

๔. {/เอน/เอียง/องค์/} {/ลงแล/เลียบ/} # {/เมียบ/เมียง/มอง/} #
 $\hat{y} \quad x \quad x \quad x \quad y \quad x \quad \hat{y} \quad x \quad x$
 .304.433.432 .423.340.437 .224 .336 .451 .457 .546

จากการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์ วรรคละ ๕ พยางค์นั้นแต่ละวรรค จะมีการอ่านแบ่ง เป็น ๓ ตอน แต่ละตอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติและทุกวรรคระหว่างตอนที่ ๒ กับตอนที่ ๓ จะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วย นอกจากนี้ยังมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วย เกิดต่อจากตอนที่ ๓ ของทุกวรรค

กลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๑๐ พยางค์เป็นพื้นฐานมาเป็นตัวอย่างใน การแสดงผลการวิเคราะห์ คือ กลบทวิสุตร์สองไซ ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. {/ส/แส/วาท/} {/มาค/มีคร/} # {/ส/นิทส/นอง/} #
 $\hat{y} \quad x \quad y \quad x \quad x \quad x \quad \hat{y} \quad x \quad y \quad x$
 .246.403.234.412 .465.486 .198.228.368.251 .496.522

๒. {/ม่/เว้นม่/วาย/} {/ทยายค/วิล/} # {/ประ/คินประ/คอง/} #
 $\hat{y} \quad x \quad y \quad x \quad x \quad y \quad x \quad \hat{y} \quad x \quad y \quad x$
 .232.362 .264.355.432.189.423.201.268.374.273.438.503

๓. {/ส/มานส/มัคร/} # {/รัก/น้องประ/} {/ลองประ/จลม/} #
 $\hat{y} \quad x \quad y \quad x \quad x \quad x \quad y \quad x \quad y \quad x$
 .217.427.297.401 .215 .437.446.245.438.233.451 .462

๔. {/แต่/ปางแต่/เป/} # {/ไกล/ตานี/} {/รานี/ราศ/} #
 $\hat{y} \quad x \quad y \quad x \quad x \quad x \quad y \quad x \quad y \quad x$
 .289.404.231.394.298 .386.395.267.425.286.432 .471

จากการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๑๐ พยางค์เป็นพื้นนั้น แต่ละวรรคจะมีการอ่านเป็น ๓ ตอน แต่ละตอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติ และในระหว่าง ตอนที่ ๒ กับตอนที่ ๓ จะมีหน่วยจังหวะหยุดคั่นอยู่ ๑ หน่วยในวรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๒ ส่วนวรรคที่ ๓ กับวรรคที่ ๔ นั้นจะมีหน่วยจังหวะหยุดคั่นอยู่ระหว่างตอนที่ ๑ กับตอนที่ ๒ นอกจากนี้จะมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วยเกิดต่อจากตอนที่ ๓ ของทุกวรรค กลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์ วรรคละ ๑๒ พยางค์เป็นพื้นขึ้นมาเป็นตัวอย่ง ในการแสดงผลการวิเคราะห์ คือ กลบทตะเข็บไต่ซอน ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. #/ส/ละส/ลคระ/}{/ทระ/ทวย/} # {/ระ/ทวยระ/ทวย/} #
 $\hat{y} \ x \ y \ x \ y \quad x \ y \ x \quad \hat{y} \ x \ y \ x$
 .184.267.195.287.198.409.198.487.242 .193.467.196.432.557
๒. {/จะ/ย่างจะ/กรายจะ/}{/ยื่นจะ/หยุด/} # {/ก็/สุจะ/หมาง/} #
 $\hat{y} \ x \ y \ x \ y \quad x \ y \ x \quad \hat{y} \ x \ y \ x$
 .192.287.198.302.196.412.194.456 .251.204.385.197.468.558
๓. {/จะ/แลจะ/เหลียวก็/}{/เปลียวก็/มีค/} # {/ก็/จืดก็/จาง/} #
 $\hat{y} \ x \ y \ x \ y \quad x \ y \ x \quad \hat{y} \ x \ y \ x$
 .198.268.199.345.203.428.214.407.246 .195.397.195.469.529
๔. {/จะ/แจะ/วางก็/}{/ทวาคก็/ห้วน/} # {/แท้/พริแท้/พริ้ง/} #
 $\hat{y} \ x \ y \ x \ y \quad x \ y \ x \quad \hat{y} \ x \ y \ x$
 .196.274.196.349.213.413.196.456.248.191.432.197.469 .536

จากการวิเคราะห์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์ วรรคละ ๑๒ พยางค์เป็นพื้นนั้น แต่ละวรรคจะมีการอ่านแบ่ง เป็น ๓ ตอน แต่ละตอนมี ๒ หน่วยจังหวะปกติและในระหว่างตอนที่ ๒ กับตอนที่ ๓ ของทุกวรรคจะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วย นอกจากนี้จะมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วยเกิดต่อจากตอนที่ ๓ ของทุกวรรค

มีข้อนำสั่ง เกิดเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์หน่วยจังหวะของกลอนกลบทที่กล่าวมา แล้วทั้งหมดข้างต้นคือ การที่กลบทบางชนิด เช่น กลบททบเต้นสามตอน กลบททบเต้นกลางสระบัว กลบทอักษรสังวาส ฯลฯ มีหน่วยจังหวะหยุดในระหว่างตอนไม่ตรงกัน คือ บางวรรคหน่วยจังหวะหยุดจะ เกิดท้ายตอนที่ ๑ แต่บางวรรคหน่วยจังหวะหยุดจะ เกิดท้ายตอนที่ ๒ เหตุที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะผู้อ่านหยุดตามหน่วยความเป็นสำคัญ เช่น กลบททบเต้นสามตอน วรรคที่ ๓ มีหน่วยจังหวะหยุดที่ต่างจากหน่วยจังหวะหยุดในวรรคอื่นว่า ตรงที่ผู้อ่านหยุดตรงท้ายตอนที่ ๒ เป็น "หยุดเกินเมิลถ้ำ" # "มาถึง" เมื่อดูตามความหมายแล้วเห็นว่า หยุดเกินเมิลถ้ำ เป็นหน่วยที่มีความหมายร่วมกัน ส่วน มาถึง สามารถแยกเป็นอีก ๑ หน่วยความได้ สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ ลักษณะทางกลศาสตร์ของช่วงการหยุด ซึ่งอาจแสดงสัญญาณอะไรบางอย่างไว้เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับการหยุดที่ต่างออกไป หรือ อาจจะแสดงสัญญาณบางอย่างให้เห็นลักษณะของพยางค์เสียงหนักที่เรียงต่อกันก็ได้ แต่เนื่องจากผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาหากฎเกณฑ์เกี่ยวกับหน่วยจังหวะทั่วไป ประกอบกับมีข้อจำกัดทางด้านเวลาจึงไม่ได้ทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าว

กลอนกลบทนอกจากจะมีจำนวนพยางค์แตกต่างกันแล้ว ยังมีกลไกในการสร้างกลต่างกันด้วย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์กลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์เท่ากันแต่ต่างกันตรงกลไกในการสร้างกลด้วย ปรากฏว่ากลอนกลบทที่กลไกต่างกันนั้นมีจังหวะในการอ่านไม่แตกต่างกัน ดังจะยกตัวอย่างให้เห็น คือกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรคละ ๗ พยางค์เป็นพื้น กลอนกลบทที่นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกลบททบเต้นกลางสระบัวคือ กลบทอักษรสะกอส ผลการวิเคราะห์ดังนี้

๑.#{/รา/ชา/} # {/รา/ซังนัง/}{/นิก/ฟัง/} #
 x x x x y x x
 .533 .527 .324 .448.439 .315.529.548 .563

๒. {/วา/ท/} # {/วา/ทังสั่ง/}{/เสี่ย/สูญ/} #

x x   x x y   x x

.529 .534 .322 .454 .447 .314.534.552 .567

๓. {/เพ็ชฌ/ฎา/} # {/เพ็ชฌ/ฎาฎมาท/}{/เมียง/มูล/} #

x y x   x y x y   x x

.415.234.424 .323 .403.204.407.287.494.513 .562

๔. {/ภกรธ/บุล/} # {/ภกรธ/เนตรเตือด/}{/คู/แกง/} #

x x   x x y   x x

.525 .536 .322 .444 .468 .310 .527 .542 .569

จากตัวอย่างการวิเคราะห์ข้างบน เห็นได้ว่า การอ่านกลอนกลบทที่มีจำนวนพยางค์วรรค
ละ ๗ พยางค์เป็นพื้นนั้นแต่ละวรรคจะมีการอ่านแบ่งเป็น ๓ คอนแต่ละคอนมี ๒ หน่วย
จังหวะปกติและในระหว่างคอนที่ ๑ กับคอนที่ ๒ ของทุกวรรคจะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วย
คั่นอยู่ นอกจากนี้ยังมีหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑ หน่วยเกิดต่อจากคอนที่ ๓ ของทุกวรรค
เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวะการอ่านกลอนกลบท กบเต็นกลางสระบัวซึ่งมีจำนวนพยางค์ ๗
พยางค์เท่ากันนั้น จะเห็นว่ามีจังหวะในการอ่านเป็นแบบเดียวกันคือในแต่ละวรรคมีการอ่าน
แบ่งได้เป็น ๓ คอนโดยในแต่ละคอนจะมีหน่วยจังหวะ ๒ หน่วยเท่ากันและมีหน่วยจังหวะหยุด
๒ หน่วย โดยหน่วยจังหวะหยุดหน่วยหนึ่งจะเกิดท้ายวรรคเสมอ ส่วนหน่วยจังหวะหยุดอีก ๑
หน่วยจะเกิดคั่นระหว่างคอนที่ ๑ กับคอนที่ ๒ หรือเกิดคั่นระหว่างคอนที่ ๒ กับคอนที่ ๓ ก็ได้

จากการวิเคราะห์จังหวะในการอ่านกลอนกลบทแบบทานอง เสนาะที่กล่าวมาแล้ว
ทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า กลอนกลบทแต่ละวรรคจะมี ๘ หน่วยจังหวะโดยจะแบ่งเป็น
หน่วยจังหวะปกติ ๖ หน่วยและหน่วยจังหวะหยุด ๒ หน่วย ซึ่งหน่วยจังหวะปกติ ๖ หน่วย
นี้สามารถจัดแบ่งเป็นคอนที่เท่ากันได้ ๓ คอนพอดี นั่นคือแต่ละคอนจะประกอบด้วยหน่วย
จังหวะปกติ ๒ หน่วย ส่วนหน่วยจังหวะหยุดทั้ง ๒ หน่วยนั้น หน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยจะ
มีตำแหน่งคงที่คือจะเกิดคั่นท้ายคอนที่ ๓ ของหน่วยจังหวะปกติเสมอ แต่หน่วยจังหวะหยุดอีก

๑ หน่วยนั้นจะมีตำแหน่งไม่คงที่เพราะอาจเกิดท้ายตอนที่ ๑ ของหน่วยจังหวะปกติหรือเกิดท้ายตอนที่ ๒ ของหน่วยจังหวะปกติก็ได้ นอกจากนี้ในวรรคที่ขึ้นต้นคำประพันธ์จะมีหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยเกิดในตำแหน่งข้างหน้าของวรรคด้วย

การเปรียบเทียบจังหวะในการอ่านกลอนกลบทและจังหวะในการอ่านกลอนสุภาพแบบทานองเสนาะ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นการเปรียบเทียบจังหวะในการอ่านของผู้อ่านคนละคนกัน เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดทางด้านเวลาจึงไม่สามารถจะให้ผู้อ่านกลอนกลบทเป็นผู้อ่านกลอนสุภาพที่จะนำมาวิเคราะห์จังหวะเปรียบเทียบกันได้ ผู้วิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์จังหวะในการอ่านกลอนสุภาพที่ สุคาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) วิเคราะห์ไว้มาเปรียบเทียบแทน

ผลการเปรียบเทียบแสดงว่าจังหวะในการอ่านกลอนกลบทและจังหวะในการอ่านกลอนสุภาพแบบทานองเสนาะนั้นไม่ต่างกันคือ โดยทั่วไปแต่ละวรรคจะมี ๘ หน่วยจังหวะซึ่งประกอบด้วยหน่วยจังหวะปกติ ๖ หน่วย หน่วยจังหวะหยุด ๒ หน่วย โดยหน่วยจังหวะหยุด ๑ หน่วยจะมีตำแหน่งแน่นอนคือ เกิดท้ายหน่วยจังหวะปกติหน่วยที่ ๒ หรือเกิดท้ายหน่วยจังหวะปกติหน่วยที่ ๔ ก็ได้

๕.๖ ทานองเสียงของกลอนกลบท

ในการอ่านกลอนกลบทแบบทานองเสนาะนั้น นอกจากจะประกอบด้วยหน่วยจังหวะแล้ว ทานองเสียงยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงสารที่ผู้แต่งสื่อออกมาทั้งทางด้านความหมาย ทางด้านความไพเราะ และทางด้านอารมณ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ถึงทานองเสียงของการอ่านกลอนกลบทด้วย เพื่อให้ทราบว่า การอ่านกลอนกลบทนั้นจะมี ทานองเสียงเป็นอย่างไร แต่ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึง ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทานองเสียงดังต่อไปนี้

๕.๖.๑ ความหมายของทานองเสียง

๕.๖.๒ องค์ประกอบของทานองเสียง

๕.๖.๓ ทานองสูงต่ำ

๕.๖.๔ ทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบท

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๖.๑ ความหมายของทานองเสียง

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕) ได้ให้ความหมายของ "ทานอง" ว่า ทานอง หมายถึง แบบ ทาง แบบอย่าง เช่น ทานองคลองธรรม ทานองเดียวกันหรือระเบียบเสียงสูงต่ำซึ่งมีจังหวะสั้นยาว

ในทางภาษาศาสตร์ทานองเสียง หมายถึง ทานองสูงต่ำและองค์ประกอบทางเสียงอื่นที่ปรากฏร่วมด้วยคือ การลงเสียงหนักเบาและการหยุด

๕.๖.๒ องค์ประกอบของทานองเสียง

ในการพิจารณาทานองเสียงนั้น เราต้องวิเคราะห์จากองค์ประกอบของทานองเสียงซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่างๆ ดังนี้

๑. หน่วยระหว่างการหยุด (pause - defined unit) ในการพูดปกติ ผู้พูดจะแบ่งคำพูดออกเป็นช่วงๆ คือมีช่วงหยุดตรงขอบเขตของหน่วยโครงสร้างทางไวยากรณ์ต่างๆ เช่น พยางค์ คำ วลี หรือประโยค ในบางครั้งอาจพบ พยางค์เต็มช่วงหยุด เช่น เอ อ้า อึม ใต้ หน่วยระหว่างการหยุดแต่ละหน่วย จะประกอบด้วยเสียงของพยางค์ต่างๆ ทั้งที่ลงเสียงหนักและไม่ลงเสียงหนัก ในพยางค์ที่ลงเสียงหนักจะมีพยางค์ที่มีการลงเสียงหนักพิเศษอย่างน้อย ๑ พยางค์ แต่ในบางกรณีอาจมีมากกว่าหนึ่งพยางค์ก็ได้

๒. หน่วยความ (information unit) หมายถึง หน่วยในการพูดที่ผู้พูดแบ่ง เป็นช่วงนอกเหนือจากการหยุด หน่วยความแต่ละหน่วยประกอบด้วยคำที่มีโครงสร้าง

ทางไวยากรณ์และมีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง อาจได้แก่ วลี อนุประโยค หรือ ประโยคก็ได้ หน่วยความมีลักษณะทางสัทศาสตร์ ๓ ประการ คือ พยางค์เสียงหนัก พิเศษ (prominent stressed syllable) ๑ พยางค์ มีช่วงหยุดหลังพยางค์ เสียงหนักพิเศษ และมีทานองสูงค่า ๑ ลักษณะ

๓. หน่วยทานอง เป็นเสียงสูงค่าที่ปรากฏในหน่วยความ ๑ หน่วยโดย จะมีพยางค์ เสียงหนักพิเศษปรากฏเป็นเสียงท้ายของหน่วยเพื่อแสดงการจบความ หน่วยทานองมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๒ ส่วนคือ

๓.๑ หน่วยจังหวะ หมายถึงหน่วยทางระบบเสียงที่จะเริ่มต้นจาก พยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก ซึ่งอาจเป็นพยางค์ปกติที่สามารถได้ยินได้ หรือ เป็นจังหวะ เงียบ (silent salience) ก็ได้และอาจจะมีส่วนที่เป็นพยางค์เบาหรือไม่มีก็ได้

๓.๒ หน่วยสำคัญ (tonicity) หมายถึงหน่วยจังหวะที่มีพยางค์ เสียงหนักพิเศษ (tonic syllable) ปรากฏอยู่ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากการที่ พยางค์ นี้จะมีทานอง เสียงขึ้นหรือตกหรือคงระดับอันเกิดจากลักษณะของเสียงวรรณยุกต์ที่แปรไปตาม ทานองเสียงของหน่วยความ สุคาพร (Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) พบว่า ในภาษาไทยการปรากฏของหน่วยสำคัญจะมีแตกต่างกันเป็น ๒ แบบ คือ

๓.๒.๑ การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะปกติ (unmarked tonicity) คือ การปรากฏของหน่วยสำคัญในพยางค์สุดท้ายของหน่วยความหรือการ ปรากฏของหน่วยสำคัญที่จุดสำคัญแสดงการจบความ เช่น ในหน่วยความที่ว่า

// พ่อ / เปรุง / เทพารัน / นี้ //

หน่วยสำคัญจะปรากฏในคำว่า "นี้" ซึ่งเป็นจุดสำคัญแสดงการจบความ และหน่วยสำคัญที่ แสดงการจบความนี้ส่วนมากจะปรากฏร่วมกับช่วงหยุด การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะปกติมัก ใช้ในการอ่าน การบรรยายหรือการพูดอย่างเป็นทางการ

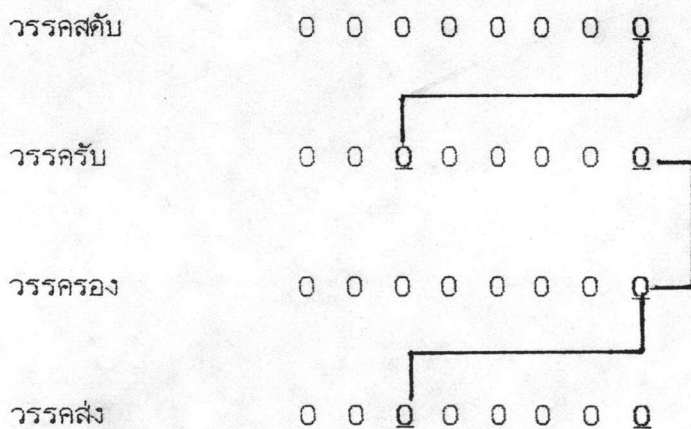
๓.๒.๒ การปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ (marked tonicity) ในการพูดที่ผู้พูดเน้นคำใดคำหนึ่ง เพื่อแสดงความหมายทางทัศนคติและอารมณ์ หรือแสดงการเน้นย้ำ คำที่เน้นนั้นจะเป็นจุดสำคัญแสดงความหมายซึ่งจะปรากฏเป็นหน่วยสำคัญในหน่วยทานองและถ้าคำนั้นไม่ได้เป็นคำสุดท้ายของหน่วยทานองคือ หน่วยสำคัญนั้นไม่ได้แสดงการจบความ การปรากฏของหน่วยสำคัญแบบนี้ถือเป็นการปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ เช่น

// พ่อ / ปลูก / เทา วัน / นี้ // (ไม่ได้จบเสียงทั้งหมด)

หน่วยสำคัญในคำ "เทา" ไม่ได้เป็นพยางค์สุดท้ายในหน่วยทานองจึงจัดเป็นการปรากฏของหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ และมักพบร่วมกับการปรากฏทานองสูงค่าลักษณะพิเศษด้วยการปรากฏหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษมักใช้ในการสนทนา

ในกลอนกลบทการสัมผัสบังคับหรือที่เรียกว่า การสัมผัสนอกนั้นจัดเป็นการสัมผัสระหว่างหน่วยสำคัญอย่าง เป็นระบบดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังที่ ๔ แสดงสัมผัสบังคับของกลอนกลบท

ตัวอย่าง เช่น

" มาจักกลับจับกล่าว เรื่องราวหลัง   หลังที่ยั้งหยุดไว้นกล่าวหา
 หาเรื่องท้าวเจ้าเมือง เมืองที่มา   มารอราตั้งคำจะรายรบ"

(กลบทัวพันหลักในศิริวิบูลยคติชาคก)

จากตัวอย่าง   หน่วยจังหวะในการอ่านกลบทัวพันหลักมีดังนี้

วรรคสดับ	{/มาจัก/กลับ/}#{/จับ/กล่าว/}{/เรื่องราว/หลัง/} #
	x y x x x x y x
วรรครับ	{/หลังที่/ยั้ง/}#{/หยุด/ไว้ <u>น</u> }/{กล่าว/หา/} #
	xy x x xy x x
วรรครอง	{/หาเรื่อง/ท้าว/}#{/เจ้า/เมือง/}{/เมืองที่/มา/} #
	^y x x x x x y x
วรรคส่ง	{/มารอ/รา/}#{/ตั้ง/คำจะ/}{/ราย/รบ/} #
	^y x x x xy x x

เห็นได้ว่าในแต่ละวรรคจะมีพยางค์สุดท้ายเป็นหน่วยสำคัญลักษณะปกติ เพราะเป็นหน่วยจังหวะที่แสดงการจบความของแต่ละวรรคและจากแผนผังซึ่งแสดงสัมพันธ์บังคับของกลอนกลบทัวว่า

พยางค์สุดท้ายวรรคสดับสัมพันธ์กับพยางค์ที่ ๓ ของวรรครับ จะถือเป็นการสัมพันธ์ระหว่างหน่วยสำคัญลักษณะปกติ (พยางค์สุดท้ายวรรคสดับ) กับหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษ (พยางค์ที่ ๓ ของวรรครับ) เพราะพยางค์ที่ ๓ ของวรรครับสามารถที่จะเป็นจุดสำคัญแสดงความหมายได้ ซึ่งลักษณะการสัมพันธ์ระหว่าง หน่วยสำคัญลักษณะปกติกับหน่วยสำคัญลักษณะพิเศษนี้ จะพบในการสัมพันธ์ของพยางค์สุดท้ายวรรครองกับพยางค์ที่ ๓ ของวรรคส่งด้วย ส่วนการสัมพันธ์ระหว่างพยางค์สุดท้ายวรรครับกับพยางค์สุดท้ายวรรคส่งนั้นจะเป็น

การสัมผัสของหน่วยสำคัญลักษณะปกติทั้งคู่ เนื่องจาก เป็นหน่วยจังหวะที่แสดงการจบความใน
แต่ละวรรค

๔.๖.๓ ทานองสูงต่ำ

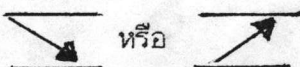
ทานองสูงต่ำ หมายถึงเสียงสูงต่ำที่ปรากฏในหน่วยความ ๑ หน่วย สุดาพร
(Sudaporn Luksaneeyanawin 1983) กล่าวถึงลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงสูงต่ำว่า
มีองค์ประกอบดังนี้

๔.๖.๓.๑ ระดับเสียง (pitch height) แบ่งเป็น ๕ ระดับ คือ
ระดับสูงพิเศษ (extra high) ระดับสูง (high) ระดับกลาง (mid) ระดับต่ำ (low)
และระดับต่ำพิเศษ (extra low)

๔.๖.๓.๒ ทิศทางของเสียง (pitch direction) มี ๒ แบบ คือ
แบบคงระดับ (static) และแบบเปลี่ยนระดับ (kinetic) ถ้าทิศทางของเสียงเป็นแบบ
เปลี่ยนระดับก็จะประกอบด้วยสิ่งสำคัญอีก ๒ ประการคือ

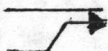
ก. ลักษณะของการเปลี่ยนซึ่งจะแบ่งออกได้เป็น ๔ แบบได้แก่

๑. การตกหรือขึ้นอย่างต่อเนื่อง (a continuous fall or rise) หมายถึงการที่เสียงเปลี่ยนระดับเป็นเสียงตกหรือขึ้นแบบต่อเนื่องกันมา

เช่น

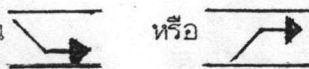
๒. การตกหรือขึ้นคอนท้าย (a delayed fall or rise) หมายถึงการที่เสียงเปลี่ยนระดับเป็นเสียงตกหรือขึ้นในคอนท้าย เช่น

หรือ

๓. การตกหรือขึ้นแบบขั้นบันไดหรือคงระดับขึ้นหรือตก
(a stepping fall or rise) หมายถึงการที่เสียงเปลี่ยนระดับจะเป็นเสียงตกหรือขึ้นที่
มีช่วงแรกและช่วงที่ ๓ เป็นเสียงคงระดับ เช่น หรือ

๔. การตกหรือขึ้นแบบคงระดับคอนท้าย (a level-
ending fall or rise) หมายถึงการที่เสียงเปลี่ยนระดับจะเป็นเสียงตกหรือขึ้นแบบคง

ระดับในคอนท้าย เช่น

หรือ

ข. พิสัยของการเปลี่ยน (pitch range) มี ๒ อย่างคือ

พิสัยกว้าง (wide range) และพิสัยแคบ (narrow range)

๔.๖.๔ ทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบท

ก่อนที่จะกล่าวถึงทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบทที่วิเคราะห์ได้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงวรรคของกลอนกลบทและหน้าที่ของวรรคต่างๆ ในการสื่อความก่อนคือ

กลอนกลบท ๑ บทจะมี ๔ วรรค วรรคแรกเรียกว่า วรรคสดับ จะทำหน้าที่เริ่มต้นข้อความในแต่ละบท วรรคที่ ๒ เรียกว่า วรรครับ จะทำหน้าที่ขยายความต่อจากวรรคที่ ๑ วรรคที่ ๓ เรียกว่า วรรครอง จะทำหน้าที่ขยายความต่อจากวรรคที่ ๒ และบางครั้งก็จะเป็นจุดเริ่มของการจบความในแต่ละบทด้วย วรรคสุดท้ายเรียกว่า วรรคส่ง จะทำหน้าที่สรุปหรือจบความในแต่ละบท

ส่วนทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบทที่วิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะหมายถึงถึงเฉพาะทานองเสียง (intonation) ของพยางค์สุดท้ายในแต่ละวรรคเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยต้องการจะนำผลการวิเคราะห์ไปเปรียบเทียบข้อกำหนดเกี่ยวกับเสียงวรรณยุกต์ท้ายวรรคของกลอนแต่ละวรรคซึ่งกำหนดโดยตำราฉันทลักษณ์ดั้งเดิม

ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. วรรคสดับหรือวรรคส่งจะมีทานองเสียงในการอ่านเป็น ๒ แบบ คือ

ก. เสียงขึ้น แยกเป็น เสียงขึ้นแบบต่อเนื่องพิสัยกว้าง

และ เสียงขึ้นในคอนท้ายพิสัยแคบ

ข. เสียงตกแบบคงระดับในคอนท้ายพิสัยแคบ

๒. วรรครับมีทานองเสียงในการอ่านเป็นแบบเดียวคือ เสียงขึ้นแบบต่อเนื่องพิสัยกว้าง

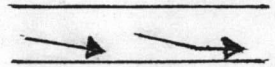

๓. วรรครองมีทานองเสียงในการอ่านเป็นเสียงตก แต่แยกย่อยเป็น ๒

แบบ คือ เสียงตกแบบต่อเนื่อง พลิ้วแคบ และเสียงตกแบบคงระดับในคอนทักซ์
 พลิ้วแคบ

๔. วรยศลงมีทานองเสียงในการอ่านเป็นเสียงตก แต่แยกย่อยเป็น ๒

แบบ คือ เสียงตกแบบต่อเนื่อง พลิ้วแคบ และเสียงตกแบบต่อเนื่อง พลิ้วกว้าง
 ทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบทที่กล่าวมานี้ อาจเขียนเป็นแผนผังได้คือ

แผนผังที่ ๖ แสดงทานองเสียงในการอ่านกลอนกลบท

วรยศดับ	๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐	
วรยศรับ	๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐	
วรยศรอง	๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐	
วรยศลง	๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐	

ตัวอย่างของการอ่านกลอนกลบทมีดังต่อไปนี้

๑. วรยศดับเป็นเสียงขึ้นในคอนทักซ์พลิ้วแคบ วรยศรับเป็นเสียงขึ้นแบบต่อเนื่องพลิ้วกว้าง วรยศรองเป็นเสียงตกแบบต่อเนื่องพลิ้วแคบ และวรยศลงเป็นเสียงตกแบบต่อเนื่องพลิ้วแคบ ได้แก่

"ครูสอนสอนก็ได้แต่ใจรัก

คือต่อที่รักทุกคาสา

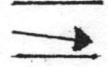
เหนียกกล่าวกล่าวคิพินิจควา

ริห์รอบรู้รู้จาสุนทรภา"

(กลบทสุภามิต)

๒. วรยศดับเป็นเสียงขึ้นแบบค่อเนื่องพิสัยกว้าง วรศรับเป็นเสียงขึ้นแบบค่อเนื่องพิสัยกว้าง วรศรองและวรศส่งเป็นเสียงตกแบบค่อเนื่องพิสัยแคบ ได้แก่

"จะหาไหนไหนจะเหมือนเหมือนใจมสมร จริตงอนงอนงามเจ็ดเจ็ดใจมณีน

มารยาทศาสตร์เยื้องย่างอย่างกินริน พี่เคคั้นคั้นใจขรกรักรักใจ

(คารา เพลงยาว)

๓. วรยศดับเป็นเสียงขึ้นในค่อนท้ายพิสัยแคบ วรศรับเป็นเสียงขึ้นแบบค่อเนื่องพิสัยกว้าง วรศรองเป็นเสียงตกแบบคงระดับในค่อนท้ายพิสัยแคบ และวรศส่งเป็นเสียงตกแบบค่อเนื่องพิสัยแคบ ได้แก่

"แสง เขียวแสง เหลืองแสง เรืองแสงรอง เบนขึ้น เบนช่อง เบนโค้ง เบนแถว

ลายแดงลายคำลายอ่าลายแอว ดอกวาวดอกแหวดอกแก้วดอกพุกูล

(กลบทศิริวิบุลยภคคิชาคก)

๔. วรยศดับเป็นเสียงตกแบบคงระดับในค่อนท้ายพิสัยแคบ วรศรับเป็นเสียงขึ้นแบบค่อเนื่องพิสัยกว้าง วรศรองเป็นเสียงตกแบบค่อเนื่องพิสัยแคบและวรศส่งเป็นเสียงตกแบบค่อเนื่องพิสัยกว้าง ได้แก่

"จักกลิ้งครกครกก็หนักหากจักกลิ้ง ภูเขาสูงสูงก็จริงแต่ภูเขา

ใจเราเพียรเพียรให้ทันใจเรา ครึกครองใจใจอย่าเบาหึงครึกครอง

(กลบทสุภามิต)

จากผลการวิเคราะห์ข้างบนสามารถที่จะสรุปทหานอง เสียงของพยางค์สุดท้ายแต่ ละวรรคในการอ่านกลอนกลบทแบบทหานอง เสนาะได้ดังนี้

ทหานองเสียงในการอ่านกลอนกลบทจะแบ่งเป็น ๒ แบบใหญ่คือ

๑. ทหานองเสียงขึ้น ซึ่งจะแยกย่อยเป็น ๒ แบบ คือ ทหานองเสียงขึ้นแบบ ต่อเนื่องพิสัยกว้าง และทหานองเสียงแบบขึ้นในคอนท้ายพิสัยแคบ ทหานองเสียงขึ้นนี้จะใช้ในการอ่านกลอนกลบทที่เป็นวรรคสับและวรรครับ

๒. ทหานองเสียงตก ซึ่งจะแยกย่อยเป็น ๓ แบบ คือ ทหานองเสียงตกแบบ ต่อเนื่องทั้งพิสัยแคบและกว้าง และทหานองเสียงแบบตกในคอนท้ายพิสัยแคบ ทหานองเสียงตก ทั้ง ๒ แบบนี้จะใช้ในการอ่านกลอนกลบทที่เป็นวรรครองและวรรคส่ง ภายที่ทหานองเสียงตก แบบต่อเนื่องพิสัยกว้างนี้จะพบในวรรคส่งที่เป็นวรรคสุดท้ายของกลอนกลบทแต่ละชนิด ส่วนทหานองเสียงตกอีกแบบหนึ่ง คือ ทหานองเสียงตกแบบคงระดับในคอนท้ายพิสัยแคบนั้นจะใช้ ในการอ่านกลอนกลบทที่เป็นวรรคสับ

เมื่อนำผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับทหานองเสียงนี้ไปเปรียบเทียบกับ ข้อกำหนดของคาราเวยากรณ์โบราณเกี่ยวกับเสียงวรรณยุกต์ของพยางค์ท้ายวรรคแต่ละวรรคที่กำหนด ว่า

วรรคสับให้ใช้เสียงวรรณยุกต์ได้ทั้ง ๕ เสียงแต่ไม่ค่อนิยมเสียงสามัญ วรรครับ นิยม เสียงวรรณยุกต์จัตวามากที่สุด ส่วนวรรครองและวรรคส่ง นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญมากที่สุด

เห็นได้ว่าข้อกำหนดนี้สอดคล้องกับทหานองเสียงในการอ่านกลอนกลบทที่วิเคราะห์ ได้และสอดคล้องกับหน้าที่ในการสื่อความของกลอนกลบทแต่ละวรรคด้วยกล่าวคือ การที่ท้าย วรรคสับไม่นิยมมาใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญ เนื่องจากลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียง วรรณยุกต์สามัญจะเป็นเสียงที่มีระดับกลางและคอนท้ายจะตกลงเล็กน้อย การที่ใช้เสียง วรรณยุกต์ระดับกลางในวรรคสับซึ่งเป็นวรรคที่ขึ้นต้นข้อความจะทำให้ไม่เร้าใจหรือไม่ กระจุกุ่นให้เกิดความน่าสนใจ และประกอบกับวรรณยุกต์สามัญนี้จะเป็นเสียงตกในคอนท้ายด้วย ก็ยิ่งไม่เหมาะสมที่จะใช้ในการขึ้นต้นความเพราะเสียงตกจะเป็นเสียงที่แสดงการสิ้นสุดของ

ความจึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในวรรคสลับ ซึ่งเป็นวรรคเริ่มต้นความของกลอนในแต่ละ
บท ส่วนวรรครับนิยมเสียงวรรณยุกต์จัตวา ก็เนื่องจากลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียง
วรรณยุกต์จัตวาจะเป็นเสียงขึ้นเสมอ การใช้ทานองเสียงขึ้นกับวรรครับนั้นเหมาะสมกับหน้าที่
ของวรรครับ เพราะเป็นวรรคที่ทำหน้าที่ต่อเนื่องทั้งความและสัมผัสกับวรรครองและวรรค
ส่ง ทั้งนี้เนื่องจากเสียงขึ้นจะแสดงการไม่จบความ หรือแสดงการต่อเนื่องของความ
จึงทำให้ผู้ฟังทราบโดยปริยายว่ายังมีความ หรือเรื่องราวต่อจากวรรครับนี้อีก
วรรครองนิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญ ก็เพราะเป็นการบอกแก่ผู้ฟังว่า วรรคต่อไปจะเป็น
การจบความในบทนี้ ส่วนวรรคส่งจะเป็นวรรคที่เข้าจบความในแต่ละบท ดังนั้นการใช้เสียง
วรรณยุกต์สามัญ ซึ่งมีลักษณะเป็นเสียงคานตอนท้ายก็จะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ผู้ฟังทราบว่า เป็น
ตอนจบของความในแต่ละบทด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การที่คำราชาศัพท์โบราณตั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับเสียง
วรรณยุกต์ของพยางค์ท้ายวรรคแต่ละวรรค ซึ่งเป็นผลให้กลอนกลบทมีทานองเสียงในการอ่าน
ดังที่วิเคราะห์มาแล้วก็เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เชี่ยวชาญในการอ่าน
ทานองเสนาะบางท่าน เช่น ดวงใจ ชุมพล และ ญาคา อรุณเวช เกี่ยวกับทานอง
เสียงในการอ่านกลอนกลบทเปรียบเทียบกับการอ่านกลอนสุภาพหรือกลอนแปด ก็ได้คำตอบที่
น่าสนใจว่า แม้ว่ากลอนกลบทจะมีจังหวะและทานองเสียงในการอ่านเหมือนกลอนสุภาพหรือ
กลอนแปดก็ตาม แต่การอ่านกลอนกลบทยากกว่าการอ่านกลอนสุภาพหรือกลอนแปด ตรงที่
ไม่สามารถจะถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อ
จำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเสียงและพยางค์ของกลอนกลบท จึงทำให้มีลักษณะของเสียงสระพยัญชนะ
และวรรณยุกต์ไม่สอดคล้องกับอารมณ์ที่ต้องการจะแสดงออก ยกตัวอย่างเช่น สระเสียง
ยาวจะทำให้เกิดเสียงที่เนิบนาบ เยือกเย็น ชวนหดหู่ใจ ให้อารมณ์เศร้าอย่างต่อเนื่อง
หรือเสียงพยัญชนะ ง ที่ปรากฏในพยางค์อาจให้ความรู้สึกที่แห้งแล้ง ลิ่นหวังหรือหมกมุ่น
ใจได้ เสียงวรรณยุกต์จัตวาจะช่วยตอกย้ำความรู้สึกของถ้อยคำให้รุนแรงขึ้น คำเป็นคำตาย
ก็สื่ออารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี โดยที่คำตายจะทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดอั้นอึดอัดคับ

ข้ออาจไม่ปลอดภัย หรืออาจแสดงถึงความเข้มแข็งรุนแรงก็ได้ ส่วนความเป็นจะให้ความรู้สึกที่ตรงข้ามกันจะแสดงให้เห็นความนุ่มนวลอ่อนโยนและเมื่อยคละไม คังนี้ เป็นต้น แต่การใช้เสียงสระ พยัญชนะ และ วรรณยุกต์ในกลอนกลบทจะไม่ขึ้นอยู่กับ อารมณ์และความรู้สึก เท่านั้นหากยังต้องขึ้นอยู่กับลักษณะบังคับทางกลไกของกลอนกลบทชนิดนั้นด้วย เช่น กลบทอักษรกลอนตาย ก็จะบังคับให้ใช้เฉพาะคำตายเท่านั้น ซึ่ง เมื่อเป็นดังนี้ เสียงของกลอนกลบทที่อ่านออกมาก็จะให้อารมณ์และความรู้สึกที่คุ้น คึกคัก หรือ เข้มแข็งรุนแรง ทั้งที่เนื้อหาจะเป็นการแสดงความเสียใจหรือคัดค้านต่อว่า ฯลฯ

คังนั้นเห็นได้ว่า การอ่านกลอนกลบทเป็นทานอง เสนอนั้นแม้จะอ่านได้ถูกต้องตรงกับจังหวะและลีลาของกลอนซึ่งวิเคราะห์ไว้แล้วก็ตาม แต่ความไพเราะอาจไม่เทียบเท่ากับกลอนสุภาพหรือกลอนแปดได้ด้วย เหตุผลคังกล่าวมาแล้ว